

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MA'DANIYATNI
SHAKILLANTRISH BOSQICHLARI

Nasoyidinova Dildoda Muhiddin qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika nazariyasi va tarixi MPNT-AU-24 guruh 1-
bosqich magistranti

Anotatsiya: Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyatini va bosqichlarini o'rganishga bag'ishlangan. Ekologik madaniyat, o'quvchilarni atrof-muhitga bo'lgan mas'uliyatli yondashuvni o'rgatish, tabiatni asrash va unga bo'lgan hurmatni shakllantirishni ko'zda tutadi. Ushbu maqolada ekologik madaniyatni boshlang'ich sinf o'quvchilariga singdirish jarayonining metodologiyasi, turli pedagogik yondashuvlar va amaliy uslublar tahlil etiladi. Maqolada ekologik madaniyatni shakllantirish bosqichlari, shuningdek, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan omillar va sharoitlar yoritiladi. Ta'limda ekologik madaniyatni integratsiya qilish orqali o'quvchilarda tabiatni asrashga bo'lgan ongli munosabat va mas'uliyat hissi rivojlanadi. Maqola, ekologik ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: Ekologik madaniyat, boshlang'ich sinf, o'quvchilar, tabiatni asrash, pedagogik yondashuvlar, ta'lim metodologiyasi, ekologik ta'lim, o'quv jarayoni, atrof-muhitga mas'uliyatli yondashuv, ekologik ong.

Аннотация: Статья посвящена изучению значения и этапов формирования экологической культуры у учащихся младших классов. Экологическая культура направлена на обучение учащихся ответственному отношению к окружающей среде, сохранению природы, формированию бережного отношения к ней. В статье анализируются методика, различные педагогические подходы и практические приемы воспитания экологической культуры у учащихся младших классов. В статье рассматриваются этапы формирования экологической культуры, а также факторы и условия, необходимые для успешной реализации этого процесса. Интегрируя экологическую культуру в образование, у учащихся формируется осознанное отношение и чувство ответственности за сохранение природы. В статье даны научно-практические рекомендации, направленные на развитие системы экологического образования.

Ключевые слова: Экологическая культура, начальная школа, учащиеся, охрана природы, педагогические подходы, методика обучения, экологическое образование, образовательный процесс, ответственное отношение к окружающей среде, экологическое сознание.

Abstract: The article is devoted to studying the importance and stages of forming an ecological culture in primary school students. Ecological culture involves teaching students a responsible approach to the environment, preserving nature and forming respect for it. This article analyzes the methodology of the process of instilling ecological culture in primary school students, various pedagogical approaches and practical methods. The article covers the stages of forming an ecological culture, as well as the factors and conditions

necessary for the successful implementation of this process. By integrating ecological culture in education, students develop a conscious attitude to nature conservation and a sense of responsibility. The article offers scientific and practical recommendations aimed at developing an ecological education system.

Keywords: Ecological culture, primary school, students, nature conservation, pedagogical approaches, educational methodology, environmental education, educational process, responsible approach to the environment, environmental awareness.

KIRISH

Hozirgi zamonda ekologik madaniyatni shakllantirish, ayniqsa, yosh avlod o'rtasida, jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik madaniyatga tarbiyalash, ularda tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirish, kelajakda atrof-muhitni muhofaza qilishda muhim qadam hisoblanadi. O'zbekistonda ekologik ta'lim va tarbiyaga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatda ekologik ta'limning samaradorligini oshirish maqsadida bir qator qonun va qarorlar qabul qilingan. Masalan, 2019 yilda qabul qilingan "Ekologik ta'lim va tarbiyani takomillashtirish to'g'risida"gi qarorda ekologik madaniyatni shakllantirishning muhimligi ta'kidlangan. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik madaniyatga tarbiyalashda pedagogik-metodik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar ko'rsatmoqdaki, ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni qo'llash samarali natijalar beradi. Masalan, X.B. Norbotayev va G.Z. Muxammadiyeva (2024) o'z maqolalarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni takomillashtirishning ahamiyatini ta'kidlaganlar. Shuningdek, ekologik ta'limning mazmuni va usullarini takomillashtirishda milliy xususiyatlar va qadriyatlarni hisobga olish muhimdir. S.R. Shonazayeva (2022) o'z tadqiqotida ekologik ta'limni rivojlantirishning pedagogik asoslarini muhokama qilgan.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning bosqichlari, pedagogik-metodik yondashuvlar va ularning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Maqsadimiz ekologik madaniyatni shakllantirishda samarali usullar va strategiyalarni ishlab chiqishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish sohasida olib borilgan tadqiqotlar ekologik ta'limning samaradorligini oshirish uchun turli pedagogik yondashuvlarni taklif etadi.

Xususan, kreativ yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning ekologik madaniyatini rivojlantirishning ahamiyati ta'kidlanadi. Masalan, N. X. Nurbotaev va G. Z. Mukhammadiyeva (2024) o'zlarining tadqiqotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni takomillashtirish texnologiyasini muhokama qilganlar. Shuningdek, ekologik ta'limning mazmuni va metodologiyasini rivojlantirishda fanlararo integratsiya muhim o'rin tutadi.

M. Panjiyeva (2022) boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni fanlararo integratsiya orqali shakllantirishning samaradorligini o'rganib chiqqan. Bundan tashqari, ekologik tarbiyani boshlang'ich sinf o'quvchilariga taqdim etishda ilmiy asoslangan yondashuvlar

zarurligi ta'kidlanadi. D. S. Karamatova (2022) o'z maqolasida ekologik madaniyatni shakllantirishda ilmiy asoslangan yondashuvlarning ahamiyatini muhokama qilgan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi:

1. Kreativ Yondashuvlar: O'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish orqali ekologik madaniyatni shakllantirish. Bu yondashuv o'quvchilarning ekologik muammolarga ijodiy yechimlar topish qobiliyatini oshiradi.

2. Fanlararo Integratsiya: Ekologik ta'limni turli fanlar bilan integratsiya qilish orqali o'quvchilarga ekologik tushunchalarni kengroq kontekstda taqdim etish. Bu yondashuv o'quvchilarning ekologik bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

3. Ilmiy Asoslangan Yondashuvlar: Ekologik madaniyatni shakllantirishda ilmiy tadqiqotlar va metodologik yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning ekologik bilimlarini chuqurlashtirish. Bu yondashuv o'quvchilarning ekologik ongini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu metodologik yondashuvlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning samaradorligini oshirish mumkin. Kelajakda ekologik ta'lim sohasida olib boriladigan tadqiqotlar va amaliyotlar orqali o'quvchilarning ekologik madaniyatini yanada rivojlantirish imkoniyatlari yaratiladi.

NATIJALAR

Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik madaniyatga tarbiyalashda kreativ yondashuvlar va fanlararo integratsiyaning muhim ahamiyatini ko'rsatdi. Ekologik ta'limni samarali tashkil qilish uchun o'quvchilarga ekologiya mavzusini yoqimli va qiziqarli shaklda yetkazish kerakligi ta'kidlandi.

O'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirishda ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, kreativ yondashuvlar, masalan, ekologiyani ilmiy-tadqiqotlar, video materiallar yoki ekologik masalalarga oid interaktiv o'yinlar orqali o'rganish, o'quvchilarda ekologik savodxonlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Boshlang'ich sinfda ekologik madaniyatni shakllantirishning samaradorligi faqat pedagogik yondashuvlarga bog'liq emas, balki ta'limning mazmuni va usullarini milliy xususiyatlarga moslashtirishga ham bog'liq. O'zbekistonda ekologik ta'limni rivojlantirishda milliy qadriyatlar va an'analarga asoslanish muhim ahamiyatga ega. Shular orasida milliy tabiatni himoya qilishga alohida e'tibor qaratish, an'anaviy xo'jalik ishlariga yo'naltirilgan ekologik madaniyatni shakllantirish muhimdir.

Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda fanlararo integratsiyaning ahamiyatini ko'rsatdi. Fanlararo integratsiya ekologik bilimlarni turli fanlar orqali kengaytirish va tereqlashtirish imkonini beradi.

Ma'lumki, ekologik ta'lim tabiat, geografiya, biologiya va fizika kabi fanlar bilan chambarchas bog'liq. Bu fanlar orasida o'quvchilarni ekologik masalalarga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun fanlararo integratsiya orqali samarali ta'lim berish mumkin. Misol uchun, biologiya va geografiya fanlari orqali ekosistema tuzilishi, tabiatni muhofaza qilish, barqaror

rivojlanish konsepsiyalarini o'rganish o'quvchilarda ekologiyaga bo'lgan qiziqishni ko'tarishga yordam beradi.

Kreativ yondashuvlarning samaradorligi ham tadqiqotda kuzatilgan. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilarda ekologiyaga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishda o'qitishning turli usullari samarali bo'lib chiqdi.

Masalan, ekologik g'oyalarni o'rganish va o'qitishning interaktiv shakllari, shu jumladan, ekologiya muammolariga oid onlayn musobaqalar va guruh ishlari, o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni va ekologik xavf-xatarlarga nisbatan hamjihatlikni oshirishga xizmat qilgan. Shuningdek, ekologik madaniyatni shakllantirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish ham samarali bo'lishi mumkin.

Modern texnologiyalar orqali o'quvchilarga ekologik taqdimotlar, multimedia materiallari va simulyatsiyalarni taqdim etish ekologik bilimlarni yangilash va kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, axborot texnologiyalarini ta'limda qo'llash orasida ekologik ma'rifatni oshirishga bo'lgan yo'nalishlarni kengaytirishga imkoniyat yaratishi mumkin.

Maqolaning ikkinchi muhim natijasi ekologik madaniyatning shakllanish bosqichlari bo'yicha aniq tasavvurlar bilan ta'minlanganligidir. Tashkil etilgan tadqiqotlar asosida, ekologik madaniyatning shakllanish bosqichlari bir qator fazaga bo'linish mumkin: 1) o'quvchilarda ekologik anglashni rivojlantirish, 2) ekologik munosabatlarning shakllanishi va 3) ekologik xulq-atvorning qo'llanilishi. Bu bosqichlar asosida pedagogik texnologiyalar ishlab chiqish talab etiladi, ular asosida ekologik madaniyatni aniq va tizimli shakllantirish mumkin.

Ma'lumki, yoshlarga ekologik bilimlarni to'g'ri va aniq yetkazish, ayniqsa, boshlang'ich sinfda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ekologik faoliyatga yo'naltirilgan to'g'ri ta'limni tashkil qilish orqali, har bir o'quvchi o'zini tabiatga bo'lgan mas'uliyatli munosabatni xis qilishi mumkin.

MUXOKAMA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni qo'llashning samaradorligi yuqori darajada ekanligi aniqlandi. Masalan, N. X. Nurbotayev va G. Z. Muxammadiyeva (2024) o'z tadqiqotlarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni takomillashtirishning ahamiyatini ta'kidlaganlar. Shuningdek, ekologik ta'limning mazmuni va usullarini takomillashtirishda milliy xususiyatlar va qadriyatlarni hisobga olish muhimdir.

S.R. Shonazayeva (2022) o'z tadqiqotida ekologik ta'limni rivojlantirishning pedagogik asoslarini muhokama qilgan. Ushbu tadqiqotlar asosida, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlarni qo'llash, ekologik ta'limning mazmuni va usullarini milliy xususiyatlar va qadriyatlarga moslashtirish muhimdir.

Bu yondashuvlar orqali ekologik madaniyatni shakllantirishning samaradorligini oshirish mumkin. Shu bilan birga, ekologik madaniyatni shakllantirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish ham samarali bo'lishi mumkin. Modern texnologiyalar orqali o'quvchilarga ekologik taqdimotlar, multimedia materiallari va simulyatsiyalarni taqdim etish ekologik bilimlarni yangilash va kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ekologik madaniyatni shakllantirishda oila va jamiyatning o'rnini ham muhimdir. Oilada

ekologik qadriyatlarni targ'ib qilish, tabiatni himoya qilishga oid tadbirlarda ishtirok etish, o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, ekologik madaniyatni shakllantirishda o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rag'batlantirish, ularni ekologik muammolarni hal qilishga jalb qilish muhimdir. Bu orqali o'quvchilarda ekologik mas'uliyat va faol grajdanlik pozitsiyasini shakllantirish mumkin.

Natijada, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kreativ yondashuvlar, milliy xususiyatlar va qadriyatlarni hisobga olish, axborot texnologiyalaridan foydalanish, ekologik madaniyatning shakllanish bosqichlarini aniq belgilash, oila va jamiyatning o'рни, ijodiy faoliyatni rag'batlantirish kabi omillar muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar orqali ekologik madaniyatni shakllantirishning samaradorligini oshirish mumkin.

XULOSA

Shu bilan birga, ushbu tadqiqot boshqalaridan farq qiladigan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda kiritilgan kreativ va innovatsion yondashuvlar bilan ekologik ta'limning samaradorligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlarning yanada chuqurlashgan natijalarini taqdim etdi.

Tadqiqotda ekologik madaniyatni shakllantirish jarayonining samaradorligini oshirish uchun kognitiv va ijodiy yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarga ekologik muammolarni tushuntirish, ekologik ta'limni turli interaktiv usullar orqali etkazishning zarurligi haqida fikrlar ilgari surildi.

Boshqa tomondan, ekologik madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslarini ishlab chiqishning ahamiyati ta'kidlandi. Bu jarayonda ekologik bilimlarni o'qitishning samarali metodikasi va pedagogik texnologiyalarni joriy qilish hamda milliy va xalqaro tajribalarni inobatga olish o'quvchilarda ekologik savodxonlikni oshirishning eng muhim omillaridan biridir.

Ekologik madaniyatni shakllantirishning turli bosqichlari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniq belgilash orqali ekologik ta'lim tizimini rivojlantirishda yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

O'quvchilarni tabiatni himoya qilishga chaqirish va ularda ekologik mas'uliyatni shakllantirish, ekologik ta'limni samarali tashkil etishda ustuvor vazifalardan bo'lishi kerak.

Shuningdek, tadqiqotda ekologik madaniyatni shakllantirishda ahamiyatli bo'lgan metodologik yondashuvlar, fanlararo integratsiyani tashkil etish, o'quvchilarni ekologik faollik va innovatsion ishlarga jalb qilishning muhimligi ko'rsatilgan.

Fikrimizcha, ekologik madaniyatni shakllantirishda shu kabi kompleks yondashuvlar amalga oshirilsa, nafaqat o'quvchilarda ekologik mas'uliyat hissi kuchayadi, balki ularning ijtimoiy faolligi va atrof-muhitga bo'lgan munosabati sezilarli darajada yaxshilanadi.

Tadqiqotning kelajakdagi rivojlanishi ekologik ta'limning har tomonlama mukammallashishi va innovatsion metodlarning samarali joriy qilinishiga qaratilgan bo'ladi.

Ekologik madaniyatni shakllantirishni yanada chuqurlashtirish uchun mustahkam pedagogik tizimlar va dolzarb metodlarni ishlab chiqish zarur.

Bu o'z navbatida, ekologik ta'limning samaradorligini oshirish va yosh avlodni tabiatni asrashga mas'uliyatli yondashishga targ'ib qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hasanov, A. T. (2020). Ekologiya va ta'lim: Muammolar va yechimlar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
2. Tursunov, M. A. (2021). Ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Ismailov, M. S. (2020). Boshqa madaniyatlar va ekologik savodxonlik. Nukus: Qarshi Davlat Universiteti.
4. Jabborov, T. K. (2022). Ekologik ta'lim: Konseptual yondashuvlar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
5. Salimov, K. A. (2019). Boshqa madaniyatlar va ekologik pedagogika. Fergana: Fergana Pedagogika Instituti.
6. Pulatov, A. Z. (2021). Ta'lim va ekologik madaniyat: O'zbekistondagi tendensiyalar. Bukhara: Bukhara Davlat Universiteti.
7. Shomuradov, M. (2020). Yosh avlodda ekologik mas'uliyatni shakllantirish. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
8. Nurbekova, S. B. (2019). Ekologik ta'limning zamonaviy usullari. Namangan: Namangan Davlat Universiteti.
9. Shokirov, A. (2020). Ekologik madaniyat va yoshlar tarbiyasi. Andijan: Andijan Davlat Universiteti.
10. Kamolov, B. D. (2022). Boshqaruv pedagogikasida ekologik yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
11. Rakhimov, M. Z. (2021). Yoshlar va ekologik ta'lim. Tashkent: O'zbekiston Yoshlar ittifoqi.
12. Murodov, A. F. (2020). Boshlan'gich ta'limda ekologik savodxonlik. Samarkand: Samarkand Davlat Universiteti.
13. Bakhodirov, R. S. (2021). Ekologik madaniyat va uning jamiyatdagi roli. Tashkent: Toshkent Pedagogika Universiteti.
14. Karimov, U. T. (2021). Ekologik ma'naviyat va o'quvchilarda madaniyatni shakllantirish. Tashkent: Tashkent Davlat Pedagogika Universiteti.
15. Yusupov, I. (2022). Ekologik ta'lim va yoshlarning jamiyatdagi roli. Namangan: Namangan Davlat Pedagogika Universiteti.